

О.В. Михайлова, ст. викл.

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ – РЕЗЕРВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Розглянуто зміст і обґрунтовано можливість зміни механізму відтворення оборотних активів в умовах переходу до ринкової економіки на підприємствах роздрібно́ї торгівлі на основі коефіцієнта функціональної відповідності.

Рассмотрено содержание и обоснована возможность изменения механизма воспроизводства оборотных активов в условиях перехода к рыночной экономике в предприятиях розничной торговли на основе коэффициента функционального соответствия.

Maintenance is considered and possibility of change of mechanism of reproduction of circulating assets in the conditions of transition to the market economy in the enterprises of retail business on the basis of coefficient of functional accordance is grounded.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Управління оборотними активами є найважливішою складовою в загальній системі управління як комерційною, так і фінансовою діяльністю торгових підприємств. Актуальним питанням останнього часу є дослідження структури оборотних активів підприємства, а особливо її оптимальне формування. Це зумовлено тим, що розмір і склад оборотних активів значною мірою визначають ефективність функціонування, конкурентоспроможність підприємства, а також дозволяє спрогнозувати перспективу його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління оборотними активами досить широко висвітлені в економічній і фінансовій літературі [1–4]. Але при цьому питання про наявні резерви підвищення ефективності торгової діяльності на основі синхронізації оборотності оборотних активів у розрізі окремих стадій кругообігу не ставиться.

Мета та завдання статті. Метою даної статті є розгляд можливості використання принципів функціонально-вартісного аналізу для розрахунку оптимальної структури оборотних активів у підприємствах роздрібно́ї торгівлі, зокрема, застосування коефіцієнта функціональної відповідності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна категорія оборотні активи є комплексною і визначає ефективність використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Для забезпечення торгово-технологічної та фінансової діяльності підприємства необхідно точно визначати об'єм і структуру оборотних активів. Раціональна організація оборотних активів – основа фінансової стійкості підприємства, тому успішне рішення економічних завдань підприємницької діяльності залежить від ефективності їх відтворення, яке здійснюється в процесі кругообігу.

Під циклом кругообороту обігових активів торговельного підприємства прийнято мати на увазі процес зміни їх матеріально – речової форми, що систематично повторюється. Кругооборот обігових активів зумовлений зміною матеріально-речової форми активів у процесі обслуговування потреб торговельного підприємства та проведення торгово-технологічних операцій [5]. Основні стадії кругообороту обігових активів складаються із:

- придбання товарних запасів у постачальників;
- реалізації товарів споживачам;
- отриманні грошових коштів від реалізації товарів.

Ефективність відтворення оборотних активів може оцінюватися швидкістю, з якою спочатку авансована вартість проходить усі стадії кругообігу і може визначатися коефіцієнтом оборотності. При цьому оборотність всієї величини оборотних активів складається з оборотності окремих елементів за окремими фазами кругообігу (товарних запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів, інших оборотних активів). Проте цьому показнику властивий недолік, який виражається у відсутності його прямого взаємозв'язку з ефективністю господарської діяльності, а також впливом на нього різних чинників, що обмежує сферу його застосування. Недолік показника може бути усунений на основі використання принципу функціонально-вартісного аналізу, який зводиться до співвідношення різних показників між собою, зокрема в основу функціонально-вартісного аналізу встановлений принцип співвідношення значущості окремої функції з вартістю її виконання [6]. При цьому найбільший результат буде отриманий тоді, коли співвідношення показників дорівнюватиме одиниці та в процесі досягнення цього результату буде виявлено окремі непотрібні та дублюючі функції, на цій основі непотрібні торгово-технологічні операції, що підлягають усуненню, буде досягнуте зниження витрат і підвищення ефективності господарської діяльності.

Принцип функціонально-вартісного аналізу може бути використаний при управлінні великими системами, різними економічними категоріями, зокрема оборотними активами. При цьому відмітною особливістю використання функціонально-вартісного аналізу в управлінні оборотними активами є відсутність розподілу функції на основну і допоміжну. Єдина функція, яку повинні виконувати оборотні активи, полягає в забезпеченні відтворювального процесу, як у рамках всього кругообігу засобів, так і окремих його елементів за окремими фазами.

Завдання функціонально-вартісного аналізу полягає в тому, щоб забезпечити раціональну взаємодію між оборотністю оборотних активів по окремих його статтях і кругообігу в цілому. Результатом взаємодії повинне стати забезпечення синхронності в здійсненні відтворювального процесу в розрізі окремих стадій кругообігу, що буде важливою умовою, яка забезпечує його ефективність. Ефективність буде досягнута у разі рівності коефіцієнтів оборотності всієї суми оборотних активів, що забезпечують весь кругообіг, і їх оборотності в розрізі його окремих стадій. Буде досягнуто оптимальну структуру оборотних активів і одержуваних результатів від їх функціонування.

Оскільки функціональне призначення всієї суми оборотних активів і окремих елементів єдине, визначити ефективність функціонування цих категорій можна на підставі коефіцієнта функціональної відповідності оборотності їх окремих елементів і оборотності всієї величини оборотних активів. Коефіцієнт може обчислюватися за наступною формулою:

$$K_{ф.в.} = K_{об.елем.} : K_{заг.об.},$$

де $K_{ф.в.}$ – коефіцієнт функціональної відповідності оборотності окремого елемента оборотних активів і оборотності їх загальної величини;

$K_{об.елем.}$ – коефіцієнт оборотності окремого елемента оборотних активів;

$K_{заг.об.}$ – коефіцієнт загальної оборотності всієї суми оборотних активів.

Економічне значення запропонованого коефіцієнта функціональної відповідності полягає в співвідношенні темпів зростання одержуваних результатів із темпами зростання задіяних засобів. При цьому ефективність використання оборотних активів буде досягнута за рівності коефіцієнта одиниці або при рівності оборотності

всієї суми коштів і оборотності в розрізі їх окремих елементів, оскільки це свідчить про синхронізацію відтворювального процесу. Причому рівність може мати місце лише в ідеалі та служити як орієнтир, досягши якого будуть забезпечені сприятливі умови для ефективного здійснення відтворювального процесу.

У практиці господарської діяльності для досягнення оптимальної величини коефіцієнта функціональної відповідності слід використовувати багаточисленні чинники, нерівноцінні за своєю значущістю, які впливають як на рівень оборотних активів, так і на результати їх функціонування [6].

Такий підхід дозволяє виявити наявні резерви підвищення ефективності в здійсненні відтворювального процесу і намітити шляхи їх освоєння. Як зайва функціональна значущість окремих елементів оборотного капіталу за окремими фазами кругообігу, так і її відставання порівняно з аналогічним показником загальної його величини сприяє зниженню кінцевого результату.

У першому випадку перевищення оборотності оборотних активів у розрізі окремих стадій в розмірі, що перевищує загальну оборотність, буде рівноцінне збільшенню проміжних результатів щодо кінцевого результату, коли зайва наявність фінансово-операційних ресурсів на окремих фазах кругообігу залишиться не задіяною на інших, подальших стадіях. Це означатиме їх фактичне вилучення з обігу на певний період, що рівноцінно додатковому збільшенню витрат. Це не відноситься до заключної фази кругообігу, коли відбувається реалізація товарних запасів. Отримання найбільших результатів на цій стадії робитиме позитивний вплив на тривалість кругообігу.

У другому випадку негативні наслідки будуть обумовлені низькими темпами оборотності на окремих стадіях у порівнянні з іншими, а також кругообігу. Ті стадії кругообігу, по яких є відставання оборотності, слід розглядати як недолік у здійсненні відтворювального процесу, що зумовлює необхідність вживання заходів, пов'язаних із його усуненням. У протилежному випадку недостатня швидкість обігу засобів на окремих стадіях робитиме негативний вплив на ефективність кругообігу.

Об'єктом нашого аналізу стали відібрані підприємства роздрібної торгівлі Харкова у кількості 204 одиниць. З них була сформована вибірка з 30 підприємств, у обсязі товарообігу яких до 90% складають продовольчі товари. Основною ознакою формування вибірки стала товарна спеціалізація. Відібрана сукупність підприємств роздрібної торгівлі була піддана аналітичним угрупованням, які дають

можливість виявити найістотніші властивості та характеристики досліджуваних економічних явищ, показників і об'єктів. Ознакою групування для дослідження був прийнятий розмір торгової площі, відповідно до якого було виділено три групи підприємств: невеликі підприємства (НП) з площею до 200 м²; середні підприємства (СП) з торговою площею від 200 м² до 1000 м²; крупні підприємства (КП) – з площею понад 1000 м². У таблиці представлений розрахунок оптимальної структури оборотних активів за 2010 рік по даних підприємствах торгівлі (таблиця 1).

Доведення коефіцієнтів функціональної відповідності в розрізі окремих елементів до рівня, досягнутого по сумі оборотних активів дозволить відносно вивільнити за групою середніх і невеликих підприємств 5,43 млн грн, що складає 1,3% загальної їх суми на кінець 2010 р.. Одночасно передбачається переміщення оборотного капіталу зі сфери діяльності невеликих і середніх підприємств в крупні підприємства торгівлі, а саме частка оборотного капіталу в сфері діяльності невеликих і середніх підприємств повинні скоротитись з 5,77% досягнутого в даний час до 4,41%, а в групі крупних підприємств – зрости з 94,26 до 95,53% за одночасного збільшення засобів у товарних запасах з 75,5 до 78,4%. Частка засобів у дебіторській заборгованості, грошових коштів і інших оборотних активах повинна зменшитися відповідно з 13,5 до 11,9%, з 9,3 до 8,6% і з 1,7 до 1,1%.

Зміни відбудуться і по інших елементах оборотних активів. Оптимальна сума оборотних активів розрахована за умови, що оборотність окремих їх елементів була прирівняна до оборотності їх загальної величини, унаслідок чого оптимальна величина була розрахована як добуток їх фактичних значень на відповідний коефіцієнт функціональної відповідності.

У методиці важливо використовувати в розрахунках як результат функціонування усіх оборотних активів суму проміжних підсумків їх діяльності у сфері операційного і фінансового аспектів. Саме такий підхід дозволить забезпечити зіставність коефіцієнтів оборотності та функціональної відповідності, що розраховуються, і визначити оптимальну структуру оборотних активів, досягнувши їх економії, що рівноцінно підвищенню ефективності процесу відтворення.

Звертає на себе увагу діалектична природа знов сформованого коефіцієнта функціональної відповідності. Він, з одного боку, відображає досягнутий рівень оборотності окремих елементів оборотних активів, співвіднесений із оборотністю його загальної

величини, а з іншого — виступає як орієнтир підчас його планування на подальші періоди з поступовим його вирівнюванням і забезпеченням повної синхронізації відтворювального процесу.

Висновки. Таким чином, підчас управління оборотними активами в підприємствах роздрібно́ї торгівлі при розрахунку їх оптимальної структури можливе використання принципів функціонально-вартісного аналізу, у тому числі основного з них, а саме зіставлення між собою різних показників, але з обов'язковим впливом їх на ефективність господарської діяльності.

Список літератури

1. Бланк, И. А. Управление активами [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр : Эльга, 2002. – 720 с.
2. Крейнина, М. Н. Финансовый менеджмент [Текст] / М. Н. Крейнина. – М. : Дело и сервис, 2003. – 304 с.
3. Бригхем, Ю. Финансовый менеджмент [Текст] : полный курс в 2 т. / Ю. Бригхем, П. Гапенски ; пер. с англ. под ред. В. В. Ковалева. – СПб. : Экономич. школа, 1997. – Т.2. – 668 с.
4. Власова, Н. О. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібно́ї торгівлі [Текст] : монографія / Н. О. Власова, Т. С. Пічугіна. П. В. Смирнова ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х. : ХДУХТ, 2010. – 222 с.
5. Економіка торговельного підприємства [Текст] : підручник для вузів / А. А. Мазаракі [та ін.] ; за ред. Н. М. Ушакової. – К. : Хрещатик, 1999. – 800 с.
6. Данилина, Е. И. Совершенствование воспроизводства оборотного капитала на основе функционально-стоимостного анализа [Текст] / Е. И. Данилина // Вестник Московского университета МВД России : сб. науч. тр. – Вып. 4. – 2009. С. – 36 – 39.

Отримано 30.10.2011. ХДУХТ, Харків.

© О.В. Михайлова, 2011.

УДК 339.37:005.93

І.В. Височин, канд. екон. наук (*КНТЕУ, Київ*)

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ТОВАРООБОРОТОМ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Обґрунтовано концепцію управління товарооборотом підприємств роздрібно́ї торгівлі на основі використання системного підходу. Викладено авторську точку зору на об'єкт, суб'єкти, цілі та задачі, принципи та функції управління товарооборотом підприємств роздрібно́ї торгівлі.